

МІЖНАРОДНІ ДИСПУТИ: ДИНАМІКА ТА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

10 ЛИПНЯ 2020 РІК

М. ВІННИЦЯ, УКРАЇНА

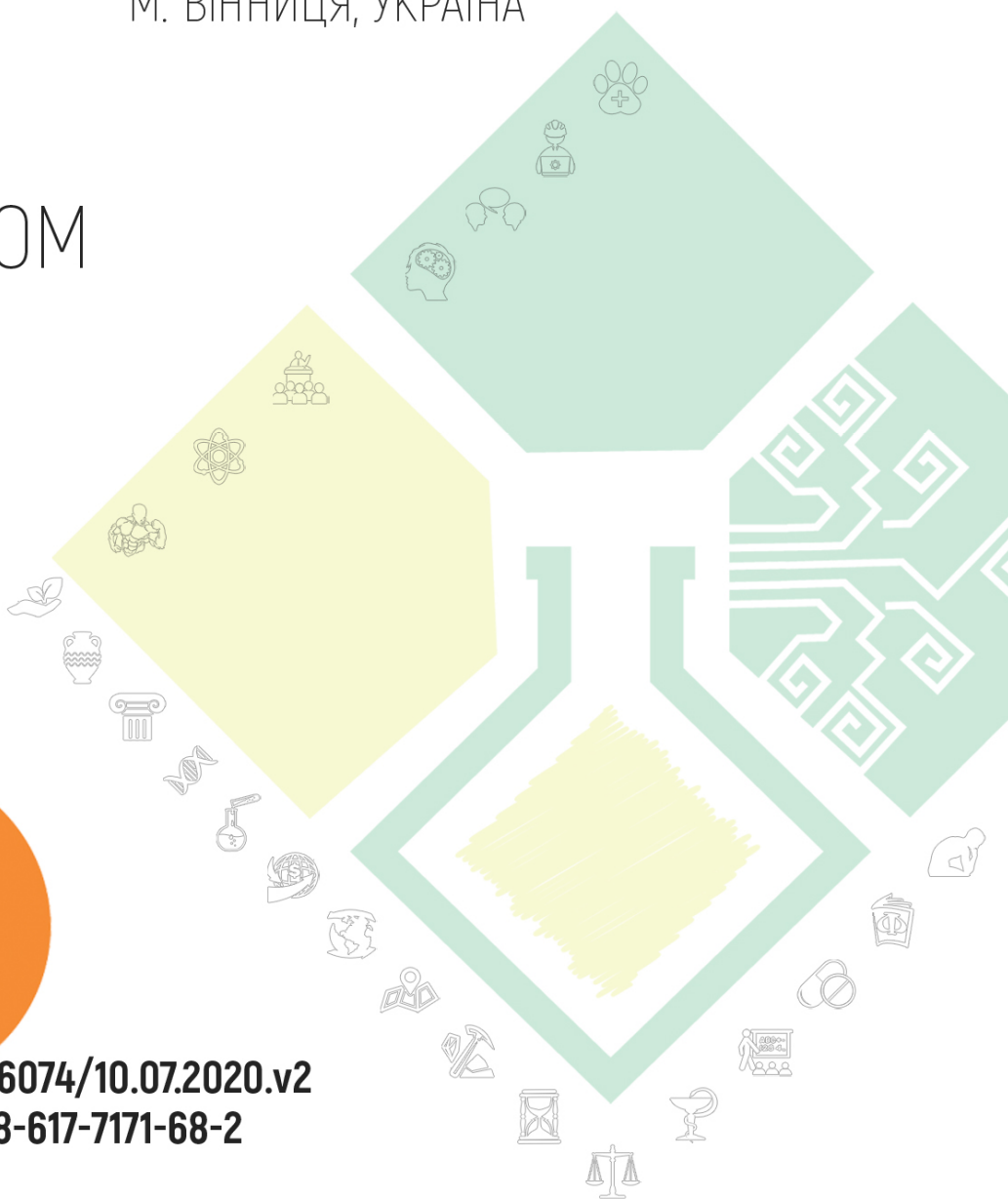
2 ТОМ

OPEN
ACCESS

DOI 10.36074/10.07.2020.v2

ISBN 978-617-7171-68-2

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

МІЖГАЛУЗЕВІ ДИСПУТИ: ДИНАМІКА ТА РОЗВИТОК СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

10 ЛИПНЯ 2020 РІК

2

ТОМ

Вінниця ♦ Україна

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Дудник Г.М.

Дизайн: Бондаренко І.В.

М 58 **Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень:** матеріали міжнародної наукової конференції (Т. 2), 10 липня, 2020 рік. Вінниця, Україна: МЦНД.
ISBN 978-617-7171-68-2
DOI 10.36074/10.07.2020.v2

Викладено матеріали учасників міжнародної мультидисциплінарної наукової конференції «Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень», яка відбулася у місті Вінниця 10 липня 2020 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та інформаційному бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 301 від 18.05.2020).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Всі роботи збірника відображені в Google Scholar. Роботи, що містять цифровий ідентифікатор DOI індексуються в ORCID, CrossRef та OUCI (Український індекс наукового цитування).

84. 2007. <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/bitstream/123456789/3547/1/Untitled.FR10.pdf>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI Дата оновлення: 23.05.2020. Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 03.05.2020).
 4. Эрекаев, А. Я. (2003) Криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования вооруженных разбоев: автореф. дис. ... канд юрид. наук. Москва.
 5. Ткачук, Т. А. (2011). Научно-техническое обеспечение розыскной деятельности в уголовном процессе России: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. Владимир.
 6. Павлишин, Б. О. (2014). Поняття «техніко-криміналістичного забезпечення» розслідування злочинів проти життя і здоров'я особи. *Вісник Академії адвокатури України*, Т. 11. Число 3(31). С. 116-123.

DOI 10.36074/10.07.2020.v2.21

ПРИРОДА ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Остафійчук Людмила Аурелівна

ORCID ID: 0000-0003-4882-1038

канд. юрид. наук, доцент кафедри процесуального права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

В складному сучасному суспільстві динаміка закону – це процес, при якому норми більш загального характеру застосовуються крок за кроком шляхом створення більш деталізованих спеціальних норм. Це стосується і виконавчого провадження. Конституція України проголошує обов'язковість судових рішень до виконання на всій території України (ст.ст. 124, 129), а щодо виконання юрисдикційних рішень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб – дуже загально зазначає, що законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них (п.22 ч. 1 ст. 92). В прийнятих законах, з метою конкретизації норм, право подальшого розроблення та деталізації адміністративних процедур може бути надано Кабінету Міністрів України чи адміністративним органам, органам місцевого самоврядування. Крім того, адміністративні органи, органи місцевого самоврядування, їх посадові чи службові особи, застосовуючи закон до ще більш конкретних ситуацій, приймають окремі рішення чи постанови, які можуть бути прийняті як після розгляду адміністративної справи, дисциплінарного провадження, так і неофіційної, позбавленої будь-яких формальностей, процедури, як, наприклад, рішення про «відмову у прийнятті» або про «прийняття» поштового відправлення відповідно до загальних поштових правил, тощо. Таким чином, ми бачимо, що певна категорія рішень не потребує подальшого процесу їх виконання і вважається виконаними по факту після простої процедури передання. Ще одна категорія рішень теж не потребує подальшого примусового виконання оскільки добровільно виконується особою, щодо якої воно прийнято. Проте, судові чи рішення в адміністративно-деліктних справах не відносяться до вказаних категорій, оскільки факт їх прийняття не свідчить про те, що конфлікт залагоджений і рішення буде виконаним само по собі чи винуватою особою добровільно. Для цього прописуються примусові процедури їх виконання та створюються спеціальні служби чи суб'єкти незалежної професійної діяльності (державні чи приватні виконавці). Слід зазначити, що «невиконання судового рішення» забезпечується санкцією ст. 382 КК України: від штрафу, позбавлення права обіймати певні посади чи

займатися певною діяльністю на строк до трьох років, – до позбавлення волі. В той час як «не виконання рішення адміністративного органу» в КУпАП не забезпечене подібною санкцією, що слід вважати неабияким недоліком законодавства. Зауважимо, що КУпАП безпосереднє виконання адміністративних рішень покладає на органи або посадових осіб тих органів, що їх постановили. Більше того, типовою, переважаючою думкою є твердження, що, принаймні в більшості випадків, «виконання рішення адміністративного органу залежить від примусового виконання санкцій, накладених судами». Цей аргумент можна пояснити твердженням: «навіщо виконувати рішення адміністративного органу, якщо воно пізніше може буде відмінено судом, як протиправне». Однак помилковість цього аргументу очевидна. В будь-якому випадку рішення залишається чинним до тих пір, поки не буде змінено. Особливо, якщо це стосується рішень державних чи приватних виконавців, які уповноважені державою на здійснення діяльності з примусового виконання рішень, визначених законом та у спосіб і порядок, встановлений законом.

Очевидно, що процес виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів набагато складніший ніж видається на перший погляд, а з'ясування природи виконавчого провадження неодмінно залежатиме від конкретної юрисдикції справи. Що є предметом виконавчого провадження? В чому полягає його суть? На ці питання однозначної відповіді ми не знайдемо, тому що науковці в своїх поглядах на зміст поняття «виконавче провадження» розділилися та зауважують, що сфера правового регулювання діяльності органів примусового виконання судових рішень змінилася з цивільно-правової на адміністративно-правову. Слід зазначити, що з цього приводу також вже давно триває наукова дискусія: частина вчених вважає виконавче провадження інститутом адміністративного права, інша – найважливішою стадією судового процесу. Наприклад, С.В. Щербак вважає виконавче провадження інститутом адміністративного процесу так як Державна виконавча служба віднесена до системи адміністративних органів [14], а С.Ф. Демченко констатує, що відокремлення виконавчої служби від судової системи руйнуватиме принцип обов'язковості судових рішень [5], а отже має бути судовий контроль за виконанням судових рішень.

В продовження вище викладеного, зазначимо, що прихильниками точки зору про те, що виконавче провадження належить до галузі адміністративного права чи процесу є такі вчені, як А.І. Перепелиця [7], С.Я. Фурса [12], М.Й. Штефан, С.В. Щербак. Зокрема, М.Й. Штефан обґрунтував свою позицію тим, що законодавство про виконавче провадження – це сукупність нормативно-правових норм, що належать до системи адміністративно-процесуального права, предметом регулювання яких є суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності органів ДВС, спрямованої на примусове виконання рішень, ухвал, постанов судових і несудових органів у передбачених законом випадках [13]; а С.В. Щербак – фактом, що органи ДВС входять до структури Міністерства юстиції України, а державний виконавець є державним службовцем, отже ці правовідносини є адміністративно-процесуальними [1].

Іншої точки зору дотримується О.Б. Верба-Сидор, яка зауважує на принципово різну правову природу відносин з примусового виконання рішень юрисдикційних органів і відносин, які входять до предмета адміністративного права (відносини, які виникають у процесі організації та діяльності виконавчої влади) [2]. В доповнення до цієї тези, В.М. Притуляк також зауважує, що не можна відносити до адміністративно-процесуальних правовідносин, що виникають лише в сфері

державного управління, ті, які виникають в процесі примусового виконання судових рішень [8].

Отже, застосування заходів примусового виконання одночасно і до не судових актів свідчить про те, що виконавча діяльність не зводиться лише до «логічного завершення судочинства». У виконавчому провадженні діє, на думку М.К. Юкова, якась самостійність [16]. Тому, вчений зауважує, що провадження по виконанню судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів не є стадією цивільного процесу, та вважає, що виконавче право являє собою одну із галузей права, без якого система права не може нормально працювати. Отже, виконавче право регулює правовідносини, що складаються в процесі виконавчого провадження.

Висловлені М.К. Юковим в 1975 р. ідеї набули подальшого розвитку в наукових працях В.М. Шерстюка, Д.Х. Валєєва, Ю.В. Геппа, Н.В. Куракової, О.В. Ісаєнкової, Ю.В. Білоусова, Д.Я. Малєшина, О.В. Рожнова, І.В. Решетникової і В.В. Яркова. Прихильники виділення виконавчого права в самостійну галузь законодавства аргументують свою позицію наявністю специфічних суб'єктів права: виконавця, стягувача та боржника, а також тим, що суд не є обов'язковим учасником виконавчого провадження, і основна його роль зводиться до виконання функцій контролюючого органу. Особливої уваги заслуговує позиція В.В. Яркова, який вважає виконавче провадження «комплексною галуззю законодавства, що містить норми, що регулюють виконавче провадження та стосується сфер реалізації судової та виконавчої влади» [17].

Досліджуючи правову природу виконавчого процесу в Україні, С.В. Щербак зазначає, що в одній із останніх докторських дисертацій, захищеній Ю.А. Свіриним в 2012 р., виконавче право розглядається як комплексна галузь права, що складається з підгалузей: цивільного виконавчого права, кримінально-виконавчого права, арбітражного виконавчого права, адміністративного виконавчого права. Як вбачається з наведеної структури підгалузей, фактично всі вони є правовими утвореннями процесуальних галузей права – цивільного процесуального права, кримінального процесуального права, арбітражного (в Україні господарського) процесуального права та адміністративного процесуального права. Водночас, цілком погоджуємося із С.В. Щербак, що в цій концепції поза межами так званої системності галузі виконавчого права залишилася основна частина виконавчої діяльності – та, що регулюється галузевим законодавством, адже із сучасного змісту відповідних розділів процесуальних кодексів вбачається, що їх норми регулюють лише питання оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця та деякі інші, однак не включають власне змісту процесуальної діяльності державного виконавця. Крім цього кримінально-виконавче право регулює виконання кримінальних покарань іншими державними органами, а не процес виконання судового рішення виконавчою службою [15], або ж приватним виконавцем. Отже, як підсумовує вчена, виконавчий процес являє собою відокремлену, відносно замкнуту підсистему правового регулювання, здатну існувати самостійно (галузь права), що відрізняється від інших процесуальних галузей специфікою виконавчих процесуальних норм, які покликані упорядковувати не лише матеріальні норми, але й процесуальні норми інших галузей права. Коли йдеться про виконавчий процес як про галузь права, слід визнати, що його норми, разом з процесуальними, містять і деяку кількість норм матеріального права, що не спростовує процесуального характеру діяльності державного виконавця [15].

Протилежною є позиція авторів, які розглядають примусове виконання судових рішень як завершальну стадію цивільного процесу. Наприклад, Л. Г. Талан вважає судження вказаних вище вчених спірними, оскільки в основі таких суджень

лежить неправомірне ототожнення галузі права з галуззю законодавства. Виконання рішень суду завершує діяльність по здійсненню правосуддя і завершує процес захисту права, що здійснюється судом, вважає автор. Тому правосуддя варто розуміти в широкому вимірі – як діяльність суду з розгляду спору і виконання судового рішення. Виходячи з цього, навряд чи можна розглядати як незалежний предмет правового регулювання суспільні відносини, що складаються у процесі виконавчого провадження. Ці відносини мають похідно-допоміжний характер і повною мірою відбивають основну модель цивільних процесуальних відносин. Різниця полягає лише в тому, що в даному випадку мова йде про заключну стадію цивільного процесу, в якій реалізується судове рішення і в якій державний виконавець функціонує під контролем суду [10], – підсумовує Л. Г. Талан.

Виконання судових рішень повинно розглядатися в якості самостійної стадії цивільного судочинства [4], вважає О. В. Гетманцев. Прихильниками даного підходу також є В. В. Комаров, В. В. Баранкова, В. А. Бігун та ін., які вважають, що виконання судових рішень є частиною відповідно цивільного, адміністративного, господарського процесів, їх заключною стадією, зв'язок якої з попередніми обумовлений тим, що в рамках судочинства відбувається реалізація норм матеріального права та самого суб'єктивного матеріального права, що впливає з цієї норми. Захист порушених прав передбачає не тільки декларацію певного правового становища у судовому рішенні, а й обов'язкову реалізацію висновків суду, в тому числі в межах провадження щодо примусового виконання [3]. Процедуру виконання судового рішення також поєднують з іншими видами процесу (господарським, нотаріальним, адміністративним) й інші вчені. Наприклад, С. В. Васильєв вважає виконавче провадження завершальною стадією господарського процесу [1]. Також, на підтримку цієї позиції слід навести практику ЄСПЛ. В рішенні від 7.05.2002 р. в справі «Бурдов проти Росії» ЄСПЛ зазначив, що виконання будь-якого судового рішення є невід'ємною стадією процесу правосуддя, а тому повинно відповідати вимогам, вміщеним у ст. 6 Конвенції» [9].

Виконавче провадження вважає стадією цивільного процесу і В. М. Притуляк, аргументуючи тим, що воно є органічним продовженням попередніх судових етапів, як і всіх інших процесуальних дій, що передували виконавчому провадженню [8, с. 40], оскільки наявність судових рішень, ухвал і постанов не гарантує їх належне виконання. А без виконання судовий процес є незавершеним, так як не відбувається поновлення порушених прав і свобод чи відшкодування завданої шкоди, – підсумовує автор. Крім цього, він зауважує, що відповідно до Класифікатора галузей законодавства України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 02 червня 2004 р. № 43/5 виконавче провадження до цього часу є складовою цивільного процесуального права [6].

В науковій літературі вже є дослідження, в яких заперечуються всі зазначені підходи до розуміння природи виконавчого провадження та його змісту. Наприклад, О. В. Ткачук розглядає виконання судового рішення як останній правозастосовний цикл цивільного судочинства, який не може розглядатися ані як стадія, ані як провадження чи процедура цивільного процесу, та вважає передчасним розгляд виконавчого права як галузі права. Вчений аргументує свою позицію наступним: 1) виконання рішень суду не може розглядатися як провадження, адже воно не відображає диференціацію цивільного судочинства в межах розгляду справи в суді першої інстанції, натомість є логічним продовженням розгляду справи за правилами певного виду провадження; 2) у межах виконання рішення не відбувається реалізація охоронних правовідносин, оскільки остання мала місце при розгляді та вирішенні справи по суті в суді; 3) у виконавчому провадженні реалізується лише

контрольна функція судової влади й лише у тих випадках, коли суд вирішує окремі процесуальні питання, пов'язані із виконавчим провадженням; 4) з точки зору міжнародних стандартів виконання рішення не має самодостатнього значення, відмінного та відірваного від судового (цивільного, господарського чи адміністративного) провадження. Національне законодавство не передбачає особливих процедур виконавчого провадження, під час яких могло б ставитися питання про цивільні права й обов'язки, тому невиправданим є виділення виконавчого провадження в окрему процесуальну чи комплексну галузь права [11].

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема природи виконавчого провадження, його ролі та місця у механізмі захисту прав людини і в цивільному судочинстві, – є дискусійною, а в науковій літературі виокремлюється декілька основних підходів до вирішення цього питання: I підхід – правовідносини щодо виконання судових рішень входять до сфери адміністративного права та процесу (А. Перепелиця, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. Щербак, М. Й. Штефан та ін.); II підхід – виконавче провадження розглядається як окрема галузь права (Ю. Білоусов, Д. Х. Валєєв, О. Науменко, І. В. Решетнікова, О. В. Рожнов, В. І. Тertiшніков, О. В. Шутенко, В. В. Ярков та ін.); III підхід – виконання рішень – це частина (стадія) судового процесу (цивільного, господарського, адміністративного) (В. В. Баранкова, В. В. Комаров, О. В. Гетманцев, Л. Талан, В. А. Бігун, С. В. Васильєв, В. М. Притуляк та ін.). Як показало обговорення, природа виконавчого провадження викликає низку структурних, змістовних та технічних питань. Частково це можна пояснити тим, що законодавство України містить протилежні норми, що визначають місце виконавчого провадження в структурі як цивільного та інших видах процесу. Зокрема, в ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження» (2016 р.) зазначається що виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб). В той же час, в ЦПК України (як і в інших процесуальних кодексах) виконавче провадження не виділено як стадію судового провадження, хоча, наприклад, в ст. 2 ЦПК України однією із засад цивільного судочинства є «обов'язковість судового рішення». Така ж однойменна засада виконавчого провадження закріплена в п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження». Слід відмітити й такий дієвий інструмент захисту прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження при примусовому виконанні судових рішень як судовий контроль у різних його проявах, в основному зосереджених в розділах VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» та V «Судовий контроль за виконанням судових рішень» ЦПК України, а також у відповідних статтях ГПК України та КАС України.

Вважаємо, що основна мета виконавчого провадження – це виконання судових рішень та рішень інших юрисдикційних органів, як невід'ємний елемент загального механізму захисту прав і законних інтересів суб'єктів права, в якому допускається можливість дозволити процесуальну автономію в деяких питаннях, не відносячи виконавче провадження до якоїсь конкретної галузі права, що вказує на міжгалузевий характер природи виконавчого провадження.

Список використаних джерел:

1. Васильєв, С. В. (2002) *Хозяйственное судопроизводство Украины: уч. пособ. Х: Эспада.*
2. Верба-Сидор, О. Б. (2012) *Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні* (дис. канд. юрид. наук). Національна академія внутрішніх справ. Львів, Україна.
3. Комаров, В. В., Баранкова, В. В., Бігун, В. А. ... Талан, Л.Г. *Виконавче провадження: посібник.* В. В. Комаров – (ред.). Х., 2014.

4. Гетманцев, О. В. (2013) Звернення судових рішень до виконання в системі цивільного судочинства. *Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство*. (660), 75–80.
5. Демченко, С. (2010) Судочинство на холостому ходу: сьогодні в Україні у виконавчому провадженні фактично відсутня належна взаємодія судів та органів державної виконавчої служби. *Урядовий кур'єр*. (100), 8.
6. *Класифікатор галузей законодавства України* (наказ Міністерства юстиції України). № 43/5. (2004). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04
7. Перепелиця, А. І. (2009) *Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні: монографія*. Донецький юридичний інститут Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Донецьк, Україна.
8. Притуляк, В. М. (2016) *Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах* (дис. канд. юрид. наук). Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, Україна.
9. *Справа Бурдов проти Росії: рішення Європейського суду з прав людини* (2002). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_045
10. Талан, Л. (2009) Виконавче провадження в структурі цивілістичного процесу. *Вісник Академії правових наук України: збірник наукових праць*. (2), 96–102. Вилучено з: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5624/1/Talan_96.pdf
11. Ткачук, О. В. (2016) *Реалізація судової влади у цивільному судочинстві України: структурно-функціональний аспект* (дис. д-ра юрид наук). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, Україна.
12. Фурса, С. Я. (2002) *Виконавче провадження в Україні: навч. посіб. для вищ. навч. закл.* Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. К.: Атіка.
13. Штефан, М. Й. (2001) *Виконання судових рішень: навч. посіб.* К.: Юрінком Інтер.
14. Щербак, С. В. (2002) *Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні* (автореф. дис. канд. юрид. наук). Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ, Україна.
15. Щербак, С. В. (2013) Виконавчий процес в Україні: правова природа. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. (2(9)), 30–35.
16. Юков, М. К. (1975) Самостоятельность норм, регулирующих исполнительное производство. *Научные труды Свердловского юридического института*. Свердловск. (40), 91–97.
17. Ярков, В. В. (2006) Развитие гражданского исполнительного прана России: краткий очерк. *Університетські наукові записки*. (1 (17)), 51–70. Вилучено з: <http://www.univer.km.ua./visnyk/950.pdf>

DOI 10.36074/10.07.2020.v2.22

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНСЬКУ ПРАВАЗАСТОСОВНУ ПРАКТИКУ

Алексеева О.В.

ORCID ID: 0000-0003-3390-536X

кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник
Державного науково-дослідного інституту МВС України, м. Київ, Україна

Якщо брати до уваги статистичні дані щодо розгляду цивільних справ, які виникають із сімейних правовідносин, то це близько половини від усіх справ, розглянутих судами загальної цивільної юрисдикції. Отже, у практиці застосування сімейного законодавства наразі гостро постає питання захисту батьківських прав, усунення перешкод у здійсненні батьківських прав, що потребує чіткого визначення в кожному окремому випадку зобов'язаного суб'єкта щодо конкретного права батьків [1; 2]. Тому видається доцільним проаналізувати найбільш успішний